

Socjologia Środowiska

Mgr Marcin Stępczak

Zaliczenie przedmiotu

- Kolokwium pisemne
- Praca zaliczeniowa na temat (do wyboru):
 1. Bezrobocie jako problem społeczny
 2. Subkultury młodzieżowe
 3. Uzależnienia
 4. Rodzina jako jedna z podstawowych grup społecznych
 5. Globalizacja i jej przejawy

- Jeśli spojrzelibyśmy na regały w bibliotekach, to obok regałów oznaczonych jako socjologia można by zauważyć takie regały, działy jak antropologia, historia, nauki społeczne, prawo, polityka społeczna, psychologia, zarządzanie, ekonomia, kryminologia, filozofia, literatura, geografia humanistyczna. Bibliotekarze układający działy w taki sposób mają swoje racje, gdyż wszystkie te dziedziny zajmują się światem, który stwarza człowiek. Skoro jednak są podobne, to co je odróżnia od siebie? Otóż jak dobrze wiemy historia zajmuje się działaniami z przeszłości, socjologia natomiast z teraźniejszości, antropologia odpowiada za badanie społeczeństw nam obcych, socjologia odpowiada za badanie społeczeństwa naszego. Nauki polityczne opisują działania związane z władzą i rządzeniem, ekonomia zajmuje się działaniami mającymi maksymalizować pożytek jednostek, produkcją i podziałem dóbr. Prawo i kryminologia zajmują się stosowaniem prawa i norm regulujących ludzkie zachowania. Wydawać by się mogło, że ludzkie zachowania są tak pięknie poukładane, że można je podzielić na takie kategorie, działy bibliotekarskie.

- Jednak w życiu nie jest tak, że najpierw żyjemy w sferze zarezerwowanej dla nauk politycznych, potem do tej zajmującej się ekonomią, tak samo jak przemieszczając się z Anglii do Kenii nie zmieniamy socjologii na antropologię. Wydaje nam się, że można to łatwo rozgraniczyć bo tak jesteśmy nauczeni, jednak nie ma żadnych naturalnych granic, które odzwierciedlałyby oddzielne dyscypliny naukowe. Żadne z problemów tych działów nie są obce socjologii, powstaje wiele prac socjologicznych autorów, którzy sami określiliby się jako ekonomiści, geografowie, historycy co to potwierdza. Jednak należy zwrócić uwagę na to, że socjologia ma własną perspektywę poznawczą, która decyduje o pytaniach, które zadaje, o zasadach interpretacji. Można uznać, że socjologia rozpatruje ludzkie działanie jako zespół szerszych działań, których uczestnicy powiązani są wzajemnymi zależnościami (zależność w tym sensie rozumiemy tu jako stan, w którym prawdopodobieństwo jakiegoś działania i jego sukcesu zmienia się w zależności od tego, kim są inni uczestnicy układu, co robią lub co mogą zrobić).

- Socjolog pyta jakie są konsekwencje owych zależności dla naszych poczynań, dla relacji, w które wchodzimy, i dla społeczności, których jesteśmy częściami, to zaś tak kształtuje obiekt badań socjologicznych, że najistotniejszymi jego składnikami okazują się sieci wzajemnych zależności i wzajemnego warunkowania, a także rozszerzania i ograniczania wolności uczestników. Pojedynczy sprawcy pojawiają się w badaniach socjologicznych jako członkowie sieci wzajemnych zależności, partnerzy lub rywale. Kiedy przyjąć, że bez względu na to co robimy, zawsze jesteśmy zależni od innych, wtedy podstawowe pytanie socjologii można przedstawić następująco: W jaki sposób typy społecznych relacji i społeczności w których żyjemy, wpływają na to jak widzimy samych siebie i swoją wiedzę, własne działania i ich konsekwencje? To właśnie tego typu pytania stanowią o odrębności socjologii od innych nauk humanistycznych i społecznych. Myślenie socjologiczne natomiast można zdefiniować jako sposób rozumienia ludzkiego świata, który zarazem odśłania możliwość różnych odmian jego pojmowania. Materiałem badań socjologii jest nasze życie pośród innych i współoddziaływanie z nimi, życie w trakcie którego odwołujemy się do ogromnego zasobu milczącej wiedzy, dzięki której dajemy sobie radę w codziennym życiu. Każdy jest wytrawnym aktorem, jednak o tym co zyskujemy i kim jesteśmy decydują także inni. Socjologia skłania do pytania: Jak nasze jednostkowe biografie splatają się w dzieje, w których uczestniczymy z innymi ludźmi. Uczestniczą w nich też sami socjolodzy co powoduje, że nigdy nie będą mogli badać obiektu swoich zainteresowań z zewnątrz, zawsze będą uwikłani w społeczeństwo.

Socjologia, a zdrowy rozsądek

- Socjologia jest silnie związana ze zdrowym rozsądkiem, praktycznie każdy termin socjologiczny został już wcześniej obciążony znaczeniami nadanymi przez wiedzę zdrowo rozsądkową np. miasta, wsie, narody, rodziny, stowarzyszenia. Wielu socjologów jednak próbowało odróżnić zdrowy rozsądek od socjologii i udało się wyróżnić 4 kwestie w tej materii:

- Po pierwsze socjologia w przeciwieństwie od zdrowego rozsądku poddaje się rygorom odpowiedzialności za słowo, którą uznaje za atrybut nauki. Chodzi tutaj o to, że wymaga się od socjologów by odróżniali stwierdzenia oparte na konkretnych danych badaniach, od tych prowizorycznych, niepotwierdzonych.

- Po drugie istotna jest rozległość obszaru na którym zbiera się materiał do uogólnień. Dla większości z nas obszar ten pokrywa się ze światem naszego życia, rzeczami, które robimy, osobami, które spotykamy, celami, które sobie stawiamy i przypisujemy innym. Każde działanie jest jednostkowe i niepełne. Należy zebrać i skonfrontować doświadczenia powstałe w kręgu innych sfer życia, dopiero wtedy ukaże się zawiła sieć zależności i wzajemnych powiązań w którą każdy z nas jest uwikłany. Taka perspektywa zdobywana przez socjologów, obszerniejsza niż krąg indywidualnych doświadczeń, daje korzyści ilościowe oraz dostarcza wiedzy lepszej i bardziej użytecznej.

- Po trzecie socjologia i zdrowy rozsądek różnią się tym jakimi zadowolają się wyjaśnieniami wypadków czy stanów. Z doświadczenia wiemy, że jesteśmy autorami swoich czynów, to co robimy to owoc naszych nadziei, intencji, chęci. Podejmujemy działania by osiągnąć pewien stan rzeczy, stać się posiadaczem jakiegoś przedmiotu, osiągać tytuł naukowy, awans w pracy. Innym przypisujemy intencje które znamy z własnego doświadczenia. Jesteśmy skłonni uznać, że wszystko co się dzieje to wynik czyjegoś działania, gdy dowiadujemy się czyje to działanie to na tym kończymy. W myśleniu socjologicznym zrozumienie ludzkiej sytuacji usiłuje się uzyskać poprzez analizę różnorodnych sieci współzależności człowieka, twardych realiów, które tłumaczą zarówno motywy, jak i efekty naszej aktywności.

- Na koniec, siła zdrowego rozsądku polega na jego pewności siebie: nie kwestionuje swych prawd, a we własnych poczynaniach dostrzega tylko ich potwierdzenie. Dzięki temu funkcjonujemy na co dzień, jeśli coś się powtarza odpowiednio długo, staje się takie swojskie. W zetknięciu ze swojskim światem w którym rządzą przyzwyczajenie oraz nawzajem się potwierdzające oczywiste przeświadczenia, socjologia zachowuje się jak intruz. Zakłóca spokój i wygodę życia. Rzeczy zwykłe i proste stają się zagadkowe

Socjologia zajmuje się społeczeństwem, ale czym właściwie to społeczeństwo jest? Jakie są etapy tworzenia się społeczeństwa, jakie społeczeństwa wyróżniamy?

Społeczeństwo tradycyjne

- Społeczeństwo tradycyjne oparte jest na rolnictwie i dominuje w nim gospodarka naturalna. Jednostkami produkcyjnymi są gospodarstwa domowe, w znacznej mierze samowystarczalne. Rynek i wymiana towarowa są słabo rozwinięte. Znikomą rolę odgrywa dążenie do zysku jako motywacja działań gospodarczych. Pieniądz ma niewielki wpływ na kształt stosunków społecznych oraz określanie miejsca człowieka w społeczeństwie. Człowiek jest postrzegany jako część zbiorowości, a nie jako autonomiczna jednostka.
- Komunikacja i przekazywanie informacji odbywa się głównie drogą ustną. Pismo jest znane, ale umiejętność czytania i pisania posiadają nieliczni i są oni elitą. Miast jest mało. Ludność skupiona jest głównie na terenach wiejskich. Charakter społeczności wiejskich decyduje o obliczu całego społeczeństwa. Tradycyjna społeczność wiejska jest zamknięta, a jej członkowie są zasiedziali i mało ruchliwi przestrzennie. Silnie odczuwają odrębność od reszty świata, co daje im poczucie wspólnoty nawet przy widocznych różnicach położenia ekonomicznego. Podstawowymi częściami składowymi społeczności wiejskiej są rodziny i sąsiedztwa. Sąsiedzi są bardzo ważni. Regułą jest pomoc sąsiedzka i wzajemna wymiana usług, jak również spotkania sąsiedzkie w celu wspólnego wykonywania różnych prac. Spotkania te, częste zwłaszcza jesienią i zimą, są źródłem najrozmaitszych informacji i pełnią rolę odpowiadającą roli gazet i książek w społeczeństwie przemysłowym.
- Tradycyjną społeczność wiejską cechuje zachowawczość i orientacja przeszłościowa. Przeszłość uzasadnia sposób postępowania i dostarcza wzorów zachowania się. Ich przestrzeganie zapewnia silną, nieformalną kontrolę społeczną

Społeczeństwo przemysłowe

- Szkieletowy obraz społeczeństwa przemysłowego został przedstawiony już wcześniej przy charakterystyce historycznych warunków powstania socjologii. Jego obecny opis wymaga po części powtórzenia, po części uzupełnienia tego, co zostało wcześniej powiedziane.
- Istotą społeczeństwa przemysłowego jest gospodarka rynkowa oraz masowe wytwarzanie dóbr materialnych przy użyciu maszyn i poza gospodarstwem domowym. Jednostki produkcyjne są wyspecjalizowane w wytwarzaniu dóbr jednego rodzaju, z czym wiąże się pogłębianie podziału pracy. Wraz z rozwojem przemysłu i gospodarki rynkowej upowszechnia się dążenie do zysku jako motywacja działań gospodarczych. Pieniądz nabiera znaczenia jako wyznacznik miejsca człowieka w społeczeństwie.
- Rozwojowi przemysłu towarzyszy rozwój miast. Zwiększa się przestrzenna i społeczna ruchliwość ludzi. Pojawiają się zbiorowości społeczne nowego rodzaju. Celowo konstruowane, oparte na normach prawnych i ogarniające jedynie część życia jednostek w odróżnieniu od wcześniej istniejących, które ogarniały całe życie człowieka i tworzyły się spontanicznie na podstawie więzów krwi bądź sąsiedztwa.
- Umacnia się i rozrasta władza centralna państwa, gdyż słabnie nieformalna kontrola społeczna, co wzmacnia potrzebę kontroli formalnej: policji, sądów, więzień.
- Upowszechnia się umiejętność czytania i pisanie oraz rośnie rola wykształcenia. Pojawiają się środki masowego przekazu: prasa, radio, z czasem telewizja. W rezultacie ich oddziaływania wytwarza się kultura masowa. Jednostka przestaje być tylko częścią zbiorowości i zyskuje wartość autonomiczną, ważną zaś motywacją działań zaczyna być dążenie do osiągnięć osobistych.
- Dążenie do osobistych osiągnięć, racjonalność, sekularyzacja i indywidualizm to charakterystyczne cechy kulturowe społeczeństwa przemysłowego.

Spółeczeństwo przemysłowe, ponowoczesne, informacyjne

- Różnorodne zmiany, które zachodziły na świecie od schyłku lat sześćdziesiątych XX wieku, były tak znaczne i wielorakie, że zaczęto widzieć w nich oznaki narodzin społeczeństwa nowego typu. Kategorie powstałe dla opisu i analizy stosunków społecznych w społeczeństwach określanych mianem przemysłowych bądź nowoczesnych, a niekiedy kapitalistycznych, coraz częściej nie przystawały do nowo powstającej rzeczywistości.
- Poczuciu nowości dał wyraz Daniel Bell w klasycznej już dziś książce *The Coming of Post-Industrial Society*, opublikowanej w 1974 roku. Autor ogłaszał w niej narodziny nowego, przemysłowego społeczeństwa. Dla Bella istotną cechą tego społeczeństwa było przekształcenie dotychczasowej struktury zatrudnienia i organizacji pracy spowodowane pojawieniem się nowych technologii.
- W późniejszych latach pojęcie społeczeństwa przemysłowego uległo upowszechnieniu, a za jego podstawową cechę uznano przesunięcie większości aktywności gospodarczej ze sfery produkcji dóbr materialnych do sfery usług. Proces pracy zaczął polegać znacznie bardziej na relacjach z innym ludźmi niż na przetwarzaniu surowców.
- Przemysłowy typ społeczeństwa określany bywa współcześnie jako społeczeństwo ponowoczesne, a nawet pokapitalistyczne (Drucker 1999). Występuje też pojęcie społeczeństwa informacyjnego. Przez niektórych autorów to ostatnie bywa uważane za odrębny typ społeczeństwa, nie zaś za inną nazwę społeczeństwa przemysłowego.
- Społeczeństwo informacyjne to takie społeczeństwo, w którym produkcja towarów i usług w znacznej mierze zależy od przekazywania informacji. Tak jak uprzemysłowienie umożliwiło produkowanie znacznych ilości dóbr materialnych, tak szybkie komputery i rozwój technik telekomunikacyjnych umożliwiają wytwarzanie, przekształcanie i przekazywanie znacznej liczby informacji.
- Powstanie i rozwój społeczeństwa informacyjnego ma wiele konsekwencji. Zmienia się skład zawodowy i pojawia się płynność rynku pracy zagrażająca stabilizacji zatrudnienia i wymagająca stałej elastyczności. Społeczeństwo to bywa nazywane społeczeństwem ryzyka. Zmieniają się też relacje między pracownikami a ich miejscem pracy i domem. Aby wypełniać obowiązki służbowe i polecenia pracodawcy, nie jest niezbędne opuszczanie domu.
- Społeczeństwo informacyjne umożliwia zarówno rozwój demokracji, jak i rozszerzanie się niedemokratycznej władzy korporacji międzynarodowych. Zyskują one możliwość takiej kontroli pracowników, która ogranicza ich swobody demokratyczne. Wraz z rozwojem technik informatycznych intensyfikuje się proces globalizacji, który dodatkowo, poza samymi zmianami techniki, wpływa na przemiany społeczne.

Globalizacja

- Globalizacja „jest stopniowym rozszerzaniem się na skalę całego globu ziemskiego terytorialnego zasięgu społecznego podziału pracy i wymiany rynkowej, powiązań i oddziaływań wzajemnych między zbiorowościami ludzkimi we wszystkich sferach życia. Oznacza wzrastające tempo ogólnoświatowego przepływu technik, dóbr, usług, kapitału, siły roboczej, środków komunikacji, informacji i idei. Obejmuje rozwój ponadnarodowych instytucji i organizacji technicznych, ekonomicznych, socjalnych, politycznych, kulturalnych, naukowych i artystycznych (na przykład Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Bank Światowy, ONZ, UNESCO, wystawy światowe, międzynarodowe festiwale teatralne i filmowe, olimpiady sportowe)" (Jasińska-Kania 2000:1-2). Globalizacja kładzie kres izolacji poszczególnych społeczeństw i powoduje nasilanie się zewnętrznych wpływów na wszystkie sfery ich życia.
- Globalizacja jest najbardziej odczuwalna w sferze gospodarczej. Pojawia się coraz więcej potężnych korporacji międzynarodowych, które źródła siły roboczej, surowców oraz rynków poszukują w skali całego globu. Działają jednocześnie w wielu różnych krajach, co pozwala im wykorzystywać różnice lokalne w kosztach siły roboczej, systemach podatkowych i przepisach regulujących działalność gospodarczą w poszczególnych państwach. Mogą więc uwalniać się od ograniczeń ze strony państw narodowych. Postępującej globalizacji towarzyszy wzrost świadomości, że to, co zachodzi w jednej części świata, wywiera wpływ na to, co dzieje się w innych jego częściach. Zauważamy, że krach na giełdzie w Tokio odbija się na notowaniach giełdowych w Warszawie. Zaczynamy sobie zdawać sprawę, że wycięcie lasów w Brazylii grozi zmianami klimatycznymi na wszystkich kontynentach. Coraz łatwiejsza i szybsza komunikacja, którą umożliwia poczta elektroniczna i sieć internetowa, sprawia, że z każdym dniem świat kurczy się w naszych oczach i coraz wyraźniej uświadamiamy sobie zależności w skali całego globu.

Wyobraźnia socjologiczna

- Wyobraźnia socjologiczna – w socjologii jedna z kompetencji niezbędnych do świadomego, pełnego uczestnictwa w społeczeństwie demokratycznym, polegająca na zdaniu sobie sprawy z tego, że człowiek jest istotą społeczną – żyje w otoczeniu innych ludzi, w świecie jaki zbudowali mu ludzie żyjący wcześniej i ma szansę budować społeczeństwo dla przyszłych pokoleń. Charles Wright Mills nazywa ją "najbardziej potrzebną cechą umysłu". Wyobraźnia socjologiczna wymaga przede wszystkim zdystansowania się do naszych codziennych rutynowych czynności i nowego spojrzenia na nie
- Jest to umiejętność postrzegania siebie samego wśród innych ludzi, swojego miejsca w szerszej społeczności, powiązań i relacji z innymi; świadomość własnej pozycji i roli w strukturze społecznej, świadomość własnego miejsca w procesie dziejowym. Jest to także umiejętność postrzegania samego siebie i swoich współczesnych jako twórców przyszłego społeczeństwa. Pozwala lepiej zorientować się, co dzieje się w społeczeństwie, lepiej to zrozumieć i lepiej odnaleźć własne miejsce i rolę.
- "Wyobraźnia socjologiczna umożliwia nam zrozumienie historii i biografii oraz zachodzących w społeczeństwie relacji między nimi. Takie jest jej zadanie i obietnica" – stwierdza Charles W. Mills. „Dowiedzieliśmy się, że każda jednostka żyje, z pokolenia na pokolenie, w jakimś społeczeństwie; że przeżywa ona swą biografię i to przeżywa ją w ramach pewnych historycznych sekwencji. Przez sam fakt życia przyczynia się ona, jakkolwiek w drobnej mierze, do kształtowania tego społeczeństwa i do biegu jego historii.

Paradygmaty socjologii

- Czym jest paradygmat?
- Fundamentalnym założeniem naukowym co do natury rzeczywistości, które przyjmuje się za oczywiste i nie neguje w badaniach.

Strukturalizm

- w socjologii oraz antropologii: jedna z głównych orientacji badawczych i nurtów myślowych, mająca znamiona paradygmatu. W swoim najbardziej ogólnym znaczeniu termin ten jest używany przede wszystkim do określenia każdego podejścia, w którym uznaje się, że struktura społeczna jest istotniejsza niż działanie społeczne.

Funkcjonalizm

- Teoria ta opiera się na następujących założeniach:
- społeczeństwo jest systemem składającym się z wzajemnie powiązanych części, z których każda pełni określoną funkcję w tym systemie (stąd nazwa „funkcjonalizm”)
- system społeczny jest w stanie dynamicznej równowagi
- istniejące wewnątrz systemu napięcia mogą się utrzymywać nawet przez dłuższy czas, ale są one rozwiązywane
- system ten ulega zmianom, ale w sposób stopniowy i ewolucyjny, największym zmianom ulegają społeczne makrostruktury, podczas gdy mikrostruktury społeczne i kulturowe pozostają zasadniczo niezmienione
- cechą charakterystyczną tego systemu jest występowanie zróżnicowanych ról i pozycji społecznych, związanych ze zróżnicowanymi prawami i obowiązkami, oraz istnienie wspólnych norm i wartości. Aby system ten mógł trwać, muszą być spełnione następujące warunki: musi być zdolny do adaptacji, osiągnięcia celów, integracji i utrzymywania wzorców działania
- system społeczny dąży do zachowania ładu, czyli prawidłowego funkcjonowania, tworzy więc pewną hierarchię.
- W ujęciu funkcjonalnym, społeczeństwo postrzegane jest jako system wzajemnie powiązanych ze sobą elementów kulturowych, pełniących funkcje na rzecz równowagi całości. W nowszych koncepcjach teoretycznych (J. Alexander, N. Luhmann) zakłada się, że ład społeczny nie jest czymś koniecznym, bada się raczej warunki, w których społeczny system może zachowywać wewnętrzną równowagę.

Interpretatywizm

- Podstawowym założeniem *interpretatywistów* jest, że do zrozumienia reguł danego społeczeństwa czy kultury niezbędne jest wniknięcie w rzeczywistość społeczną ludzi, którzy posługują się nimi na co dzień. W przeciwieństwie do funkcjonalistów badacz interpretatywista nie będzie w badaniach terenowych stosował uprzednio przygotowanego lub zapożyczonego modelu teoretycznego, ale będzie raczej starał się o tzw. gęsty opis (*thick description*), czyli opis kultury w oczach jej uczestnika. Celem badania jest zrozumienie, co dla członków społeczności jest ważne - to oni nadają symboliczne znaczenia artefaktom, tworzą normy i wartości, autentycznie rozumieją system, w którym działają. Badacz (zdaniem interpretatywistów) nie powinien zatem arbitralnie przypisywać funkcjonalnych znaczeń temu, co obserwuje, a raczej zaufać badanym, że rozumieją swój świat lepiej od niego.

Metody i techniki badawcze

- Zaczniemy od metod, otóż metody dzielimy na dwie, metodę ilościową oraz metodę jakościową, metoda ilościowa to taka, której prosto mówiąc używa się do przebadania jak największej próby ludzi, natomiast metodę jakościową używa się przy mniejszych badaniach, gdzie raczej chcemy głębiej poznać określone przypadki. Oczywiście do tego dochodzi również paradygmat według którego chcemy przeprowadzać badanie, która technika i metoda do niego pasuje.

Eksperyment

- Eksperyment wymaga podjęcia działania i obserwowania jego skutków. Badacze wybierają grupę osób badanych, coś z nimi robią i obserwują skutek tego, co zostało zrobione. Eksperyment ma 3 składowe. Zmienne niezależne i zależne, posttest i pretest, grupa eksperymentalna i kontrolna.

Zmienna niezależna i zależna

- Istotą eksperymentu jest zmierzenie wpływu jaki ma zmienna niezależna na zmienną zależną. Zmienną niezależną będzie zatem bodziec, który jest wprowadzany lub też nie.
- Zmienna zależna to ta, na którą oddziaływano i która podczas eksperymentu uległa zmianie.

Pretest i posttest

- Pretest przeprowadza się na początku, mierzy się zmienną zależną, posttest natomiast wykonuje się po wprowadzeniu bodźca, aby dowiedzieć się jak zmieniła się zmienna zależna.

Grupa eksperymentalna i kontrolna

- Grupa eksperymentalna to ta, na którą oddziałuje się poprzez bodziec
- Grupa kontrolna to ta, która nie otrzymuje bodźca

Eksperyment podwójnie ślepy

- Zdarza się tak, że eksperymetatorzy przeszacowują swoje wyniki, lekarz podający placebo jednej grupie pacjentów oraz lek drugiej grupie, może częściej widzieć poprawę u grupy drugiej, natomiast u pierwszej całkowicie ignorować oznaki poprawy. W badaniach społecznych może być podobnie, dlatego też podczas eksperymentu podwójnie ślepego, badacz nie wie, która grupa jest grupą eksperymentalną, a która kontrolną.

- Polecam obejrzeć film „Eksperyment” z 2010 roku opowiadający o eksperymencie podobnym do eksperymentu więziennego, który został przeprowadzony w 1971 roku przez profesora Zimbardo.

Obserwacja

- Obserwacja to celowe, tzw. ukierunkowane i zamierzone oraz systematyczne postrzeganie przedmiotu badań lub zjawiska. Obserwacja zawsze dotyczy konkretnego zachowania, działania i interakcji symbolicznej w (prostych lub złożonych) sytuacjach społecznych bez względu na to czy sytuacje te zostają umyślnie stworzone dla eksperymentalnych celów czy powstają spontanicznie w warunkach naturalnych. Charakterystyczne cech obserwacji:
 - a) premedytacja- obserwacja jest prowadzona w celu rozwiązania ściśle określonego zadania sformułowanego dokładnie i szczegółowo,
 - b) planowość- metoda jest stosowana według planu odpowiadającego celowi obserwacji,
 - c) celowość- uwaga obserwatora skupia się tylko na interesujących go z punktu widzenia rezultatu poznania zjawisk.
 - d) aktywność- obserwator nie rejestruje wszystkich spostrzeżeń, lecz dokonuje selekcji poszukując interesujących go cech obserwowalnego przedmiotu, wykorzystując posiadaną wiedzę i doświadczenie,
 - e) systematyczność- obserwacja powinna być przeprowadzana według określonego systemu, powinna trwać ciągle, pozwalając spostrzegać obiekt wielokrotnie i w różnych warunkach jego istnienia.

Rodzaje obserwacji

- bezpośrednia i pośrednia- podział ze względu na dostęp badacza do badanych przez niego zjawisk.
Bezpośrednia- badający zbiera dane i ma możliwość sprawdzenia tych danych, odwołując się do innych metod badawczych np. wywiadu, eksperymentu. Szczególnym przykładem obserwacji bezpośredniej jest obserwacja uczestnicząca- obserwator na okres badań stara się wejść do danej grupy by obserwować ją od wewnątrz (jako jeden z tych uczestników, którzy ją tworzą) jest to obserwacja przeprowadzana z pozycji uczestnika. Obserwator sam osobiście dokonuje spostrzeżeń badanego przedmiotu, przeprowadza rozmowy, słucha rozmów, obserwuje czynności, sam pisze sprawozdania.
Pośrednia- badający nie uczestniczy w zbieraniu danych i nie ma wpływu na ich powstanie. Do swoich celów badawczych wykorzystuje wcześniej zgromadzone dane, zawarte np. w sprawozdaniach, archiwach, dokumentach. Taki rodzaj obserwacji nie jest jednak typowy dla badań socjologicznych, może być przydatny w innych naukach społecznych takich jak historia czy etnologia.

- kontrolowana i niekontrolowana- dotyczy różnic w sposobach zbierania materiałów.
Kontrolowana- prowadzona jest w oparciu o określone narzędzia systematyzujące, np. kwestionariusze, schematy, normy. Gromadzenie materiałów ma charakter bardziej selektywny i dokonywane jest w oparciu o przygotowaną kategoryzację interesujących badacza zjawisk.
Niekontrolowana (nieskategoryzowana)- prowadzona jest bez narzędzi systematyzujących. Jest obserwacją planowaną, ale przeprowadzoną swobodnie w sposób jaki prowadzący uzna za właściwe w konkretnym przypadku.

- jawna i ukryta- dotyczy aspektu sytuacji badawczej- opiera się na kryterium jawności postępowania badawczego.
Jawna- badani wiedzą że są przedmiotem obserwacji; nie są jednak dokładnie informowani o celach badań lub ich przedmiocie. Jeżeli ludzie są świadomi że są przedmiotem obserwacji, wówczas ich zachowanie staje się nieautentyczne- nabiera cech sztuczności co może przyczynić się do uzyskania w badaniu fałszywych danych.
Ukryta- obserwowani nie wiedzą że są przedmiotem prowadzonych badań; nie peszy obserwowanych co pozwala na uchwycenie ich naturalnego zachowania.

- uczestnicząca i nieuczestnicząca- bazuje na kryterium udziału badacza w życiu grupowym. Uczestnicząca- odnosi się do takiej sytuacji badawczej, gdzie obserwator jest czynnie zaangażowany w życie badanej grupy. Przyjmuje on rolę jednego z jej członków i na bieżąco wykonuje związane z tym zadania. Badanie zjawisk obserwowane są od wewnątrz życia grupowego. Nieuczestnicząca- badacz pozostaje na zewnątrz funkcjonowania grupy, lecz ma on swobodę poruszania się w badanym środowisku.

Wywiad

- Jest rozmową, w której biorą co najmniej dwie osoby, prowadzący wywiad (ankieter) i respondent (osoba, która będzie odpowiadała na pytania). Polega na zadawaniu pytań i uzyskiwaniu od respondentów odpowiedzi. Celem rozmowy jest uzyskanie określonych wcześniej istotnych dla badacza danych.

Badania ankietowe

- To badania przeprowadzane na zasadzie wywiadu pisemnego w, którym istotną rolę odgrywa ankieta. Stosuje się je w celu możliwie szybkiego przebadania dużej zbiorowości ludzi. Badania te są oszczędnością czasu i środków, ponieważ nie potrzeba tu respondenta, który prowadzi badanie i zadaje pytania każdej osobie osobno lecz rozprowadza albo rozsyła odpowiednią ilość ankiet do badanych ludzi, które są wypełniane bez jego udziału. Rola badającego w tej metodzie ogranicza się jedynie do opracowania ankiety i wyboru osób, które zmierza przebadać. Analizą ankiet przeważnie zajmuje się już inna osoba. Ankieta ma charakter bezosobowy i anonimowy co pozwala na bardziej szczere odpowiedzi badającego, niż w wywiadach ustnych.

Pomimo wszystkich zalet ankieta ma też wady:

- a) w bezpośrednich rozmowach można uwzględnić indywidualne różnice respondentów, natomiast w badaniach ankietowych jest to nie możliwe. Trudno byłoby dostosować ankietę do każdego z bliżej nieznanym respondentów.⁴
- b) w każdej badanej grupie są tacy ludzie, którzy z różnych przyczyn nie umieją dobrze wypełnić ankiety. Im bardziej złożona ankietą tym tych ludzi będzie więcej. Dużo ludzi ma też problemy z pisemnym formułowaniem swoich myśli.
- c) w każdej ankiecie pojawiają się pytania, które mogą wywoływać różne skojarzenia u poszczególnych osób. Powoduje to rozbieżności w interpretowaniu odpowiedzi.
- d) ankietą nie daje możliwości notowania co respondent mówi, jak gestykuluje, jaką ma mimikę w chwili wypełniania ankiety. Nie daje odebrać przejawów uczuć respondenta. Skupia się tylko na zbieraniu danych o charakterze ilościowym.
- e) zdarza się że, duży odsetek ankiet, najczęściej, pocztowych po prostu przepada.

Ze względu na sposób rozprawadzenia ankiet, wyróżnia się typy:

- a) środowiskowe- rozprawadzane przez ankietera w wybranym środowisku, np. wśród pracowników.
- b) prasowe- załączone do gazet, czasopism osobno lub na ich łamach.
- c) pocztowe- respondent rozsyłaankiety na dane adresy poszczególnych osób wybranych do badania. Tutaj jednak trzeba się przygotować na fakt, iż duży odsetek ankiet nie wróci, co wiąże się większym nakładem sił i środków.

Oprócz wymienionych typów ankiet można wyróżnić także:

- - ankiety jawne- to takie, które wskazują na osobę respondenta, np. imienne bądź mogą wskazywać na osobę ze względu na zawarte w nich pytania, np. pytania o zawód ojca, miejsce urodzenia itp.
- ankiety anonimowe- nie są podpisywane jak i nie zawierają pytań, które mogłyby ujawnić osobę respondenta.

- Zasady opracowywania ankiet
Ankieta dobrze i poprawnie przygotowana budzi zaufanie i prowadzi do jej wypełnienia. W przeciwnym razie na pewno nie będzie rozwiązana i trafi do kosza. Aby dobrze się przygotować do stworzenia ankiety, na początek trzeba zadać sobie pytania:
 - z jakich elementów powinna się składać ankieta?
 - jaką formę i treść powinny mieć jej poszczególne elementy?
 - jaki wygląd zewnętrzny powinna mieć aby zachęcała do rozwiązania?

Struktura ankiety

Ankieta powinna zawierać minimum pytań potrzebnych do osiągnięcia zamierzonego celu. Należy unikać zbędnych pytań do niczego nie potrzebnych.

Aby ankieta budziła zaufanie respondenta koniecznie powinna zawierać:

- a) informacje o instytucji firmującej badania,
- b) zwięzłą informację o celu, jakiemu ma służyć
- c) dodatkowe objaśnienia- może to być np. uzasadnienie wyboru respondenta, jeżeli jest to ankieta jawna. W przypadku ankiety anonimowej można podziękować za trud i poświęcony czas przy wypełnianiu ankiety.
- d) pytania, dotyczące badanego problemu. Mogą to być pytania dotyczące bezpośrednio problemu jak i samego respondenta.
- e) instrukcje, dotyczące jak wypełniać ankietę. Czasem wystarczy tylko dodać stwierdzenie typu „niepotrzebne skreślić” ale niekiedy potrzebne są bardziej szczegółowe pouczenia.

Forma i treść ankiety

Ankieta ma formę pytań skonstruowanych według interesującego badacza problemu. W ankiecie stawiamy pytania dotyczące bezpośrednio badanego problemu, w przeciwnym razie zbędne pytania spowodują zniechęcenie i analogicznie nie wypełnienie ankiety. Treść ankiety powinna dotyczyć danego zagadnienia. Pytania powinny być sformułowane w prosty sposób, łatwe do zrozumienia, żeby wypełniający nie miał problemu z odpowiedziami. Pytaniom stawianym w ankiecie poświęć więcej miejsca, gdyż jakby się mogło wydawać układanie pytań nie jest takie proste. Należy tutaj zwrócić uwagę na pewne zasady:

- 1) pytania mają być rzeczowe, powinny być sformułowane na podstawie znajomości problemów, których dotyczą. Prowadzi to do poważnego traktowania ankiety przez respondenta.
- 2) pytania mają być tak sformułowane, aby można było udzielić na nie wiarygodnej odpowiedzi. W przypadku ankiet anonimowych pytania nie mogą być tak sformułowane, aby ujawniały respondenta, gdyby na nie odpowiedział.
- 3) pytania muszą być tak sformułowane, aby uzyskać dane obiektywne, porównywalne i sprawdzalne.
- 4) pytania nie mogą być sugestywne, dwuznaczne. Nie powinny też podejmować spraw, które mogłyby wywołać u respondenta oburzenie. Powinny pozostawić pełną swobodę w odpowiedzi.
- 5) pytania powinny być stawiane w odpowiedniej kolejności co wpływa na jakość ankiety. Pytania nie mogą być pomieszane, tzn. te dotyczące jednego tematu powinny być najpierw skończone, by przejść do następnego.

Rodzaje pytań w ankietach

- 1) zamknięte- to pytania, które z góry zaopatrzone są w przewidywane odpowiedzi, np. „w którym roku pan(i) się urodził?”, „czy jest pan(i) zadowolony(a) z pracy? TAK NIE NIE MAM ZDANIA”, „co wpłynęło na pana(i) decyzję o podjęciu tej pracy? (Spośród możliwych odpowiedzi można zaznaczyć więcej niż jedną) a) sam(a) dokonałem(-am) wyboru, b) za namową kolegów/koleżanek, c) z powodu wynagrodzenia, d) bo lubię to zajęcie”.
Takie formy pytania jak przedstawia nam ostatnie pytanie to tzw. kafeteria pytań- to pytania, które mają gotowe odpowiedzi i respondent wybiera spośród podanych. Jeżeli w takim przypadku można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź to prosi się go o poukładanie odpowiedzi według ważności dla respondenta, tzn. która odpowiedź jest na pierwszym miejscu, a która na drugim itd.
 - 2) Półotwarte- to kafeteria pytań, która zakończona jest pytaniem np. „proszę wskazać inne przyczyny poza wymienionymi...”. Pozostawia to pewną swobodę w odpowiadaniu.
 - 3) otwarte- to pytania, które dają pełną swobodę respondentowi w odpowiadaniu. „jak to się stało, że spośród wielu zakładów pracy wybrał(a) pan(i) nasz?.....”.
- Wśród tych rodzajów pytań wyróżnia się jeszcze „podtypy”:
- a) pytania filtrujące- umieszczane w ankiecie jako poprzedzające w stosunku do następnego. Najczęściej nazwę tę stosuje się na początku ankiety, mające ustalić czy respondent spełnia określone przez twórcę badania wymogi. Bardzo częste jest pytanie o badania ankietowe, w których respondent brał udział- badacze wolą unikać „zawodowych respondentów” jako mniej wiarygodnych.
 - b) pytania metryczkowe- pytania mające na celu uzyskanie odpowiedzi dotyczących cech społeczno-demograficznych, np. wiek, płeć, miejsce zamieszkania, wykształcenie, wykonywany zawód, stan cywilny itp. zwykle znajdują się na początku (na końcu też) ankiety, zwane często metryczką i mają za zadanie m. in. Ustalić pewne dane niezależne, mające później wpływ na inne dane, np. wykształcenie może mieć wpływ na pytania o opinię o systemie podatkowym.

Zadanie

- Spróbuj sam/sama stworzyć krótką ankietę na wybrany przez siebie temat, użyj wszystkich znanych Ci pytań, o których dowiedziałeś/aś się wcześniej.

Świadomość ekologiczna

- Termin *świadomość* pochodzi od łacińskiego wyrazu *conscientia*, który oznacza 'za wiedzą' (łac. *con* – 'z' i *scientia* – 'wiedza')³²⁸. Do XVIII wieku teoria świadomości nazywana była „racjonalną nauką o duszy”. Obecnie powszechnie stosuje się terminy bardziej neutralne światopoglądowo i filozoficznie, jak teoria umysłu, badania nad tym co mentalne, co psychiczne. Zagadnienia związane z poznaniem pojęcia i natury świadomości stanowią jeden z najtrudniejszych problemów rozpatrywanych przede wszystkim na gruncie nauk humanistycznych oraz społecznych (w szczególności filozofii, psychologii i socjologii). Wiąże się to z dużą pojemnością tejże kategorii, co zdecydowanie utrudnia sformułowanie jej wyczerpującej definicji według klasycznych schematów. Wśród głosów myślicieli i badaczy pojawiają się i takie, które negują sens poszukiwania jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czym jest świadomość. Pogląd taki wyraził chociażby w XVIII wieku niemiecki filozof Salomon Maimon. Twierdził on, że: „Świadomość jest najogólniejszym pojęciem rodzajowym we władzach poznawczych. Dlatego nie może ona zostać wyjaśniona przez żadne wyższe pojęcie gatunkowe, a zatem musi według swej natury pozostać niezdefiniowana”. Z kolei William Ritchie Russell uważał, że świadomość jest „nieodzownym składnikiem życia, który nie poddaje się zdefiniowaniu”.
- Skrupulatnej analizy sposobów ujmowania terminu „świadomość ekologiczna” na gruncie literatury naukowej dokonał między innymi Andrzej Papuziński. Wyróżnił on jej trzy modele: socjologiczno-empiryczny, perswazyjno-aksjologiczny oraz transcendentarno-krytyczny.
- Twórcy i zwolennicy opisowego modelu socjologiczno-empirycznego pojmują świadomość ekologiczną jako istniejący w społeczeństwie podzbiór treści funkcjonujących w świadomości zbiorowej, który da się zbadać i opisać za pomocą empirycznych technik pomiaru wiedzy i przekonań jednostek. W normatywnym modelu perswazyjno-aksjologicznym świadomość ekologiczną postrzega się z kolei jako załączek, który da się rozwinąć za pomocą praktycznych działań edukacyjnych o charakterze ekologicznym. Normatywny jest także model transcendentarno-krytyczny. W ujęciu tym świadomość ekologiczna nie istnieje, lecz jest postulatem, który powinien być realizowany w formie edukacji ekologicznej mającej umożliwić jednostkom identyfikowanie kulturowych źródeł postaw człowieka wobec przyrody.

Kapitał społeczny

- termin z pogranicza ekonomii i socjologii, oznaczający kapitał (jako element procesu produkcji i życia w zorganizowanym społeczeństwie), którego wartość opiera się na wzajemnych relacjach społecznych i zaufaniu jednostek, które dzięki niemu mogą osiągać więcej korzyści (z ekonomicznego i społecznego punktu widzenia).
- Termin ten został wprowadzony w sposób systematyczny do literatury socjologicznej w latach 70. XX wieku przez Pierre'a Bourdieu, a następnie rozpowszechniony przez Jamesa Colemana. Oba nazwiska związane są jednocześnie z dwiema odmiennymi szkołami rozumienia i definiowania tego pojęcia. Ze względu na funkcjonowanie odmiennych tradycji definiowania kapitału społecznego w literaturze podejmuje się próby odróżnienia podstawowych pojęć, tj. kapitał ludzki (tożsamość, cechy jednostkowe), kapitał społeczny (właściwości struktury społecznej, tworzony przez mechanizmy kulturowe jak np. tradycja i religia) i kapitał kulturowy (właściwości struktury kulturowej, normy i wartości z kultury grupy reprezentowanej przez jednostki).

Podejście Colemana i Putnama

- Szkołę Colemana reprezentuje przede wszystkim Robert Putnam, który spopularyzował termin w takich swoich pracach jak "Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech" czy też *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych* (1995/2008). W pierwszej z omawianych prac poświęconej tradycjom społeczeństwa obywatelskiego we Włoszech Putnam podaje następującą pośrednią definicję:
- *Kapitał społeczny odnosi się tu do takich cech organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i powiązania, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa ułatwiając skoordynowane działania: "Tak jak i inne postaci kapitału, kapitał społeczny jest produktywny, umożliwia bowiem osiągnięcie pewnych celów, których nie dałoby się osiągnąć, gdyby go zabrakło [...] Na przykład grupa, której członkowie wykazują, że są godni zaufania i ufają innym będzie w stanie osiągnąć znacznie więcej niż porównywalna grupa, w której brak jest zaufania [...] We wspólnocie rolników [...], w której rolnikowi inni pomagają ułożyć w stogach siano i gdzie narzędzia są powszechnie pożyczane, kapitał społeczny pozwala każdemu z farmerów na wykonywanie swojej pracy z mniejszym nakładem kapitału fizycznego w formie narzędzi i wyposażenia". Spontaniczna współpraca jest łatwiejsza dzięki społecznemu kapitałowi.*
- Innymi słowy, w rozumieniu Putnama, kapitał społeczny oznacza ogół norm, sieci wzajemnego zaufania, lojalności, poziomych sieci zależności w danej grupie społecznej. Znanym kontynuatorem tej szkoły definiowania kapitału społecznego jest Francis Fukuyama, według którego w odniesieniu do społeczeństwa, kapitał społeczny oznacza umiejętność współpracy międzyludzkiej w obrębie grup i organizacji w celu realizacji własnych interesów. Warto podkreślić, że w tym paradygmacie kapitał społeczny jest niezbędnym elementem społeczeństwa obywatelskiego. Jak pisze Putnam: "przez analogię z pojęciami kapitału fizycznego i kapitału ludzkiego – narzędzi i umiejętności, które podnoszą indywidualną produktywność – centralną ideą teorii kapitału społecznego jest to, że sieci społeczne mają wartość".
- Pojęcie kapitału społecznego po spopularyzowaniu go przez Putnama stało się częstym elementem studiów nad pozaekonomicznymi źródłami i uwarunkowaniami rozwoju gospodarczego. Przykładem zainteresowania się nim przez instytucje rządowe i pozarządowe są studia nad zasobami kapitału społecznego prowadzone przez Bank Światowy.

Podejście Bourdieu

- W nieco odmiennym rozumieniu Pierre'a Bourdieu, kapitał społeczny definiowany jest jako: *zbiór rzeczywistych i potencjalnych zasobów, jakie związane są z posiadaniem trwałej sieci mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanych związków wspartych na wzajemnej znajomości i uznaniu – lub inaczej mówiąc z członkostwem w grupie – która dostarcza każdemu ze swych członków wsparcia w postaci kapitału posiadanego przez kolektyw, wiarygodności, która daje im dostęp do kredytu w najszerszym sensie tego słowa*

Socjalizacja

- Socjalizacja to złożony, wielostronny proces uczenia się, dzięki któremu człowiek, istota biologiczna, staje się istotą społeczną, członkiem określonego społeczeństwa i reprezentantem określonej kultury. Jest to proces stawania się takim, jakim chce nas mieć nasze otoczenie społeczne

- Socjalizacja jest rezultatem zarówno wpływów zamierzonych, określanych często mianem „wychowania”, jak i niezamierzonych. Na człowieka wpływają agendy i instytucje, które wychowanie stawiają sobie za jeden ze swych celów - rodzina, szkoła, Kościół - oraz wszystkie inne, z którymi człowiek ma do czynienia w ciągu swojego życia, a także wszystko to, z czym się styka w swoim otoczeniu. Wpływ socjalizacyjny na człowieka ma grupa rówieśnicza, grono przyjaciół, organizacje, do których należy, miejsca, w których pracuje, to, co czyta i co ogląda na ekranie telewizora oraz na reklamowych billboardach wypełniających współczesne miasta

W toku socjalizacji człowiek poznaje i przyswaja sobie:

- Umiejętności, które leżą u podstaw wszelkich interakcji społecznych, takie jak znajomość społecznie konstruowanych systemów znaczeń, zdolność rozumienia znaków, w tym języka oraz symboli; także umiejętność posługiwania się nimi oraz poznanie procedur interpretacyjnych zachowań innych ludzi.
- Normy i wzory zachowań; zarówno społecznie akceptowane i kulturowo określone wzory zaspokajania biologicznych potrzeb i popędów (głodu, popędu seksualnego etc), jak i wzory reakcji emocjonalnych. Uczy się, jak zachowywać się w określonych sytuacjach i jak te sytuacje rozpoznawać.
- Wartości.
- Umiejętność posługiwania się różnymi przedmiotami, która jest konieczna do sprawnego funkcjonowania w danej cywilizacji, a nawet wręcz do przeżycia. W społeczeństwach zbieracko-myśliwskich była to na przykład umiejętność polowania, w cywilizacji współczesnej zaś może nią być umiejętność łączenia się z Internetem.
- Ponadto w toku socjalizacji człowiek kształtuje swoją osobowość i określa własną tożsamość.

- Uczenie się tych wszystkich umiejętności opiera się na trzech mechanizmach. Jednym z nich jest wzmacnianie. Zachowania „właściwe” zostają nagrodzone i w ten sposób skojarzone z przyjemnością, niepożądane zaś - ukarane i skojarzone z przykrością. Jeśli dotkniemy rozpalonej blachy, to poparzymy sobie rękę i więcej tego robić nie będziemy, nie chcąc narażać się na ból. W przypadku społecznie pożądanых zachowań pozytywnym wzmocnieniem jest pochwała, szacunek otoczenia, niekiedy gratyfikacja materialna, a w rodzinie - zadowolenie matki czy ojca wyrażone uśmiechem bądź uściskiem. Negatywnym wzmocnieniem jest niedopuszczenie przez kolegów do wspólnej zabawy czy odmowa matki pocałowania na dobranoc.
- Drugim mechanizmem jest naśladowanie. Widząc, jak wokół nas zachowują się inni ludzie, zaczynamy zachowywać się podobnie. Mała dziewczynka, przypatrując się mamie zagniatającej ciasto na kluski, bawi się, przygotowując podobne ciasto swoim lalkom z wyproszonej od matki mąki lub z piasku w piaskownicy.
- Trzecim wreszcie mechanizmem uczenia się, właściwym tylko człowiekowi, jest przekaz symboliczny. Człowiek znaczną część wiedzy o tym, co jest dobre, a co złe, i jak się należy zachowywać w różnych sytuacjach, uzyskuje przez pouczenia słowne ze strony innych ludzi, a także dzięki różnym tekstom pisany.

Tak rozumiana socjalizacja jest procesem, który nigdy się nie kończy i trwa tak długo, jak długo żyje człowiek. Dorastając, a następnie starzejąc się osobnik musi przyswajać sobie coraz to nowe wzory zachowań. To, co „wypada” nastolatkowi (na przykład obejmowanie i całowanie dziewczyny w miejscu publicznym czy szaleńcze tańce w dyskotecie) nie uchodzi staruszkowi. Wzory zachowania właściwe studentowi nie są właściwe dyrektorowi przedsiębiorstwa. Inne wzory zachowania obowiązują barmankę, a inne zakonnicę. Każdy z nas w toku swojego życia, idąc do szkoły, zaczynając pracę, awansując, przechodząc na emeryturę, żeniąc się czy wychodząc za mąż, musi uczyć się coraz to nowych wzorów zachowań, w znacznej mierze dlatego, że otoczenie społeczne spodziewa się po nim innego rodzaju zachowywania się.

Konfiguracje wzorów zachowania odnoszące się do rozmaitych usytuowań ludzi w zbiorowościach socjologowie nazywają rolami społecznymi.

- Socjalizacja pierwotna
- Wtórna
- Resocjalizacja

Płeć biologiczna, a kulturowa

- Współczesna socjologia i psychologia rozróżnia płeć biologiczną i płeć kulturową (ang. *sex* i *gender*). Termin płeć biologiczna (ang. *sex*) odnosi się do różnic anatomicznych wynikających z dymorfizmu płciowego. Różnice te obejmują funkcje reprodukcyjne, hormonalne, anatomiczne – zdeterminowane biologicznie i niezależne od czynników społecznych. Angielski termin *gender* określa zaś płeć w kontekście kulturowym – zachowania, postawy, motywy, które dane społeczeństwa uważają za właściwe dla danej płci.

- Różnice wynikające z płci biologicznej dotyczą przede wszystkim wpływu na zachowanie czynników biologicznych takich jak np. hormonów. Przykładowo: statystycznie częstsze większe stężenie androgenów w ciele mężczyzn determinuje większe prawdopodobieństwo wystąpienia u nich zachowań agresywnych. Na całym świecie chłopcy częściej uczestniczą w brutalnych zabawach, są bardziej aktywni fizycznie. Przeciętny mężczyzna jest bardziej skory do używania przemocy, tak werbalnej, jak fizycznej, także wojny i inne konflikty najczęściej są domeną mężczyzn. Wynika to z faktu, że stężenie testosteronu w krwi mężczyzn jest przeciętnie wyższe niż u kobiet. Analogiczne wyniki uzyskano w badaniu osób tej samej płci: im wyższy poziom testosteronu u badanego, tym większa jest jego skłonność do zachowań agresywnych, podejmowania ryzyka i konkurencji z innymi w warunkach stresu. Cechą, na której rozwój mają wpływ androgeny jest wyobraźnia przestrzenna – statystycznie lepsza u mężczyzn, jednak może się ona rozwinąć w zbliżonym stopniu u kobiet, które w życiu płodowym zetknęły się z podwyższonymi dawkami androgenów.
- Prowadzone na ludziach badania aktywności mózgu wykazały istotne różnice w przepustowości połączeń między różnymi częściami mózgu kobiet i mężczyzn. Według badań Ragini Verma u mężczyzn wzmacniają one komunikację między przednią a tylną częścią w ramach każdej półkuli, co wzmacnia percepcję i działania skoordynowane. U kobiet bardziej rozbudowane są połączenia między półkulami, sprzyjające łączeniu funkcji analitycznych z intuicyjnymi. Zmiany te są nieznaczne do 13 roku życia i nasilają się w wieku 14-17 lat

- Już od momentu narodzin rozpoczyna się intensywna internalizacja oczekiwań w zakresie płci. Dziewczynki i chłopców inaczej się ubiera, inaczej traktuje. Badania nad tym zjawiskiem dowodzą, że rodzice określają swoje nowo narodzone dzieci w różny sposób, w zależności od tego jakiej są one płci. Dziewczynki opisywane są za pomocą słów *mała, delikatna, piękna*, chłopcy zaś za pomocą słów *mocny, dziarski, silny*. W rzeczywistości noworodki biorące udział w badaniu nie różniły się wzrostem, wagą, czy stanem zdrowia. Przez cały okres dzieciństwa oczekiwania dotyczące płci są wzmacniane poprzez różnicowanie i grupowanie dzieci pod względem płci. Rodzice, nauczyciele, oraz inne osoby mające kontakt z dziećmi używają różnych ścieżek komunikacji i inaczej traktują dzieci w zależności od tego do jakiej należą płci. W ten sposób, bezpośrednio lub poprzez kontekst przekazują młodemu pokoleniu swoje oczekiwania dotyczące jego zachowań. Jednocześnie każde „nieprawidłowe” zachowanie spotyka się z dezaprobatą. Dotyczy to zwłaszcza chłopców, których „niemęskie” zachowania są szczególnie piętnowane i wyśmiewane.
- Niektórzy badacze zwracają uwagę na fakt, że takie postrzeganie płciowych ról społecznych jest przykładem „nieświadomego seksizmu” (*ang. nonconscious sexism*) – systemu przekonań, które przyjmujemy nie zdając sobie z tego sprawy, bez udziału krytycznej refleksji, jako nieuchronną konieczność. Według nich ludzie akceptują różne przekonania związane z tym co kobiety i mężczyźni mogą lub powinni robić nie uświadamiając sobie alternatywy. Jednocześnie każdego kto nie myśli tak jak oni skazują na ostracyzm społeczny.

Zadanie

- Zastanów się i opisz różnice płci w sferze pracy; władzy i polityki; obyczajowej

Starzenie się jednostek

Zjawisko starzenia się ludności jest współczesnym procesem demograficznym, o niespotykanej wcześniej skali i natężeniu, obejmującym społeczeństwa Europy i innych wysoko rozwiniętych krajów świata. Prognozuje się, iż w perspektywie czasu proces ów nasili się, co doprowadzi do zasadniczej zmiany proporcji między ludźmi młodymi i starymi. Liczba młodych, mających zastąpić osoby w wieku reprodukcyjnym (i zdolności do pracy) będzie maleć, natomiast liczba starych, wymagających wsparcia i opieki rosnąć. Wzrastającym ze względu na wpływ czynnika demograficznego potrzebom w tej mierze będą towarzyszyć zmniejszające się zasoby demograficzne służące do ich zaspokajania. Demografowie podkreślają, iż Polska należy do krajów, w których ta zmiana będzie szczególnie drastyczna – z jednego z najmłodszych obecnie krajów Unii Europejskiej w 2060 roku stanie się najstarszym – a proces ten jest nieuchronny i w najbliższych kilkudziesięciu latach nieodwracalny. Marek Okólski stawia tezę, iż być może, stosunki ludnościowe – liczebność i dynamika populacji oraz jej podstawowe cechy strukturalne stanowią jedno z najistotniejszych wyzwań Europy i Polski XXI wieku. Czy rzeczywiście tak jest? Czy nie popadamy przesadnie w „paniki demograficzne” i „determinizm demograficzny”? Gdzie możemy spodziewać się implikacji faktów starzenia się dzisiejszych społeczeństw?

Zadanie

- Zastanów się i podaj skutki starzenia się społeczeństwa w skali lokalnej oraz w skali makro.

Szkoła Chicagowska

- Proszę przeczytać rozdział 4, z książki Krzysztofa Czekaja *Socjologia Szkoły Chicagowskiej*.